

Εμειναν ημιτελή

Το πρόβλημα με τα σταθεροποιητικά προγράμματα της ελληνικής οικονομίας είναι πως πάντα έμεναν ημιτελή. Κάθε φορά που οι δείκτες «κοκκίνιζαν» φτιαχνόταν ένα πρόγραμμα με πρώτο μέτρο τον οριζόντιο περιορισμό των διαθέσιμων εισοδημάτων. Αυτό -παρά τα αντιθέτως θρυλούμενα- είναι λογικό γιατί η Ελλάδα: 1) από το 1973 και μετά έχει διογκούμενο πρόβλημα στο ισοζύγιο εξωτερικών συναλλαγών. Εισάγει όλο και περισσότερα απ' όσα εξάγει, και οι πολιτικές περιορισμού της ζήτησης λειτουργούν πυροσβεστικά, 2) οι κρατικές δαπάνες, οι οποίες σημειωτέον δεν είναι υψηλότερες στον δυτικό κόσμο, είναι αντιπαραγωγικές. Δαπανούμε πολλά για τη συντήρηση άχρηστων θέσεων εργασίας στο Δημόσιο και όχι σε παραγωγικές υποδομές. Για παράδειγμα: ενώ έχουμε το χαμηλότερο ποσοστό δαπανών στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση, έχουμε τους περισσότερους κατ' αναλογία δασκάλους και καθηγητές.

Οι οριζόντιες περικοπές σε συνθήκες κρίσης μπορεί βραχυπρόθεσμα να ρίχνουν τον πυρετό της οικονομίας, αλλά δεν θεραπεύουν τα γενεσιουργά αίτια της κρίσης. Το πρόβλημα με τα προηγούμενα σταθεροποιητικά προγράμματα είναι ότι μόλις εξέλιπαν τα συμπτώματα της κρίσης, εγκαταλείπονταν η θεραπεία. Δομικά προβλήματα της οικονομίας (ΔΕΚΟ, κλειστά επαγγέλματα κ.λπ.) έμεναν ανέγγιχτα δημιουργώντας τις συνθήκες της επόμενης κρίσης.

Ήταν προφητικός ο κ. Γιάννης Βούλγαρης όταν το 2003 έγραφε: «Η Ελλάδα θα υποχρεωθεί να περάσει από το hardware εκσυγχρονισμό της ONE σε ένα software εκσυγχρονισμό. Από την επίτευξη των "χονδροειδών" δεικτών προσαρμογής στην ανάγκη διάχυτων λειτουργικών και θεσμικών αλλαγών που θα μεταβάλουν τις συνήθειες μεγάλων στρωμάτων της διοίκησης και της κοινωνίας... Η Ελλάδα πέτυχε τον στόχο της ONE υποβαλλόμενη σε ένα κλίμα δημοσιονομικής πειθαρχίας χωρίς ιδιαίτερες εισοδηματικές θυσίες για την πλειονότητα των μισθωτών, χωρίς όμως επίσης τις ουσιαστικές ρυθμίσεις στους τομείς εκείνους που θα ενίσχυαν τη συνολική αποδοτικότητα του παραγωγικού συστήματος και θα αναβάθμιζαν την ποιότητα της καθημερινής ζωής... Ο στόχος λοιπόν επιτεύχθηκε, έμεινε όμως ένα σημαντικό αναπτυξιακό και μεταρρυθμιστικό έλλειμμα».

Διαβάστε

- **Νίκος Γκαργκάνας, Τάκης Θωμόπουλος, Κώστας Σημίτης, Γιάννης Σπράος**, «Η πολιτική της οικονομικής σταθεροποίησης», εκδ. «Γνώση» 1989
- **Γιάννης Βούλγαρης**, «Η πρόκληση της ηγεμονίας», εκδ. Πόλις 2003
- **Χρυσάφης Ιορδάνογλου**, «Η Ελληνική Οικονομία στη Μακρά Διάρκεια» 1954-2005», εκδ. Πόλις 2008

Η κρίση δεν γεννήθηκε χθες

Του ΓΙΩΡΓΟΥ ΠΑΓΟΥΛΑΤΟΥ*

Η Ελλάδα τη δεκαετία του '80 έκανε ένα μεγάλο άλμα προς την Ευρώπη: απέκτησε κοινωνικό κράτος. Το κακό ήταν ότι απέκτησε ένα ελληνικό και όχι ευρωπαϊκό τύπου κοινωνικό κράτος. Αντί για υπηρεσίες πρόνοιας και στήριξη της μητρότητας με επιδόματα, υπηρεσίες και παιδικούς σταθμούς, η Ελλάδα συνταξιοδοτούσε μητέρες στα 45 και τα 50, όταν τα παιδιά τους είχαν ενηλικιωθεί.

Από τη δεκαετία του '80, η Ελλάδα απέκτησε επίσης ευρωπαϊκό ύψους δημόσιες δαπάνες, διατηρώντας όμως ελληνικό τύπου παραοικονομία. Μεταξύ 1976 - 2009, ο πληθυσμός δημοσίων υπαλλήλων αυξήθηκε κατά 150%, έναντι αύξησης 34% της απασχόλησης στον ιδιωτικό τομέα. Το μισθολογικό κόστος του ελληνικού Δημοσίου το 2000 παρέμενε κάτω από τον μέσο όρο της Ευρωζώνης, αλλά μέχρι το 2009 τον είχε ξεπεράσει. Το κόσμα δαπανών - εσόδων, όπως ξέρουμε, ξεπέρασε το 15% του ΑΕΠ το 2009, οδηγώντας μας στο έλεος των πιστωτών μας.

Στο δεύτερο μισό της δεκαετίας του '90 και στη δεκαετία του 2000, η Ελλάδα συνέκλινε προς το κατά κεφαλήν εισόδημα της Ε. Ε. Οι υψηλότεροι ρυθμοί ανάπτυξης μέχρι το 2008 μείωσαν δραστηρικά την εισοδηματική μας απόσταση από την Ευρώπη. Το ίδιο διά-

στημα όμως, οι κυβερνήσεις μας απέτυχαν να αξιοποιήσουν την υψηλή ανάπτυξη για να μειώσουν το δημόσιο χρέος, όπως έκαναν άλλες χώρες (π. χ. Βέλγιο), ενώ τα τελευταία χρόνια το εκτόξευσαν στα ύψη. Από τη δεκαετία του '90, η Ελλάδα συνέκλινε επίσης -αρνητική σύγκλιση αυτή- με τα ευρωπαϊκά επίπεδα ανεργίας. Η κοινωνία άνοιξε και η δομή της απασχόλησης άλλαξε: οι γυναίκες, που μέχρι το '80 συνήθιζαν να δηλώνουν επάγγελμα «οικοκυρά», μάζεψαν προσόντα και διεκδίκησαν επαγγελματική απασχόληση. Με την προσφορά εργασίας αυξήθηκαν και τα επίπεδα ανεργίας. Επίσης, κατά τις δεκαετίες '90 και 2000, η ευημερούσα Ελλάδα, από άλλοτε χώρα εξαγωγής έγινε χώρα εισαγωγής μεταναστών, κάτι που επίσης αύξησε την ανεργία.

Ενώ οι αριθμοί αυτοί από πρώτη άποψη έδειχναν σύγκλιση, κάτω από την επιφάνεια σοβούσαν μεγάλες αποκλίσεις. Η Ελλάδα εξακολουθούσε να διατηρεί ένα από τα υψηλότερα επίπεδα αυτοαπασχόλησης στην Ευρώπη. Αυτό επίσης εξηγεί πώς, διαψεύδοντας τα αρνητικά στερεότυπα, οι Έλληνες είναι πρωταθλητές στο σύνολο ετήσιων ωρών εργασίας (2.160 έναντι 1.600 στην Ευρωζώνη το 2009): οι ιδιοκτήτες στα εκατοντάδες χιλιάδες μικρομάγαζα εργάζονται υπερωρίες· να πώς

Το εργασιακό πλαίσιο στην Ελλάδα (υπό την επιρροή ισχυρών συνδικάτων του δημόσιου και προστατευόμενου τομέα) φτιάχτηκε για να προστατεύει τους μέσα και όχι για να βοηθάει τους απέξω να βρουν δουλειά.

προκύπτει ο υψηλός μέσος όρος. Είναι καλό αυτό; Καλό ίσως στο ότι δίνει μεγαλύτερη ευελιξία αντιμετώπισης μιας κρίσης σαν τη σημερινή. Κακό όμως στο ότι διαιωνίζει μια παραγωγική βάση χαμηλής παραγωγικότητας, ανυπαρκτής εξωστρέφειας, περιορισμένων θέσεων απασχόλησης, που επιβιώνει χάρη στη φοροδιαφυγή και την εισφοροδιαφυγή. Είναι αυτό διατηρησιμότητα; Μάλλον όχι.

Σε μεσαίου εισοδήματος οικονομίες, θέσεις εργασίας δημιουργεί κυρίως ο ιδιωτικός τομέας. Όμως, ποιο είναι το περιβάλλον για την ιδιωτική επιχείρηση στην Ελλάδα; Η γραφειοκρατία και η διαφθορά του κράτους είναι γνωστές. Να πάρουμε έναν άλλο λιγότερο γνωστό δείκτη. Σύμφωνα με στοιχεία ΟΟΣΑ, η Ελλάδα (μέχρι τον Ιούλιο 2010) είχε ένα από τα προστατευτικότερα πλαίσια εργατικής νομοθεσίας στις χώρες του ΟΟΣΑ. Η υψηλή προστασία οδηγούσε τους εργοδότες να προτιμούν άνδρες εργαζόμενους και να τους βάζουν να δουλεύουν υπερωρίες. Αντίθετα, οι γυναίκες, μαζί με τους νέους, αντιμετωπίζουν ένα από τα υψηλότερα ποσοστά ανεργίας, ενώ τα επίπεδα μακροχρόνιας ανεργίας είναι εφιαλτικά. Το εργασιακό πλαίσιο (υπό την επιρροή ισχυρών συνδικάτων του δημόσιου και προστατευόμενου τομέα)

φτιάχτηκε για να προστατεύει τους μέσα και όχι για να βοηθάει τους απέξω να βρουν δουλειά. Το 2009, η μερική απασχόληση στην Ελλάδα ήταν μόλις 6% της συνολικής απασχόλησης, έναντι μέσου όρου 19% στην Ε. Ε. και 20% στην Ευρωζώνη. Αποτέλεσμα; Σύμφωνα με πρόσφατη αδημοσίευτη έρευνα του Θωμά Μούτου από το Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών, το κόστος της κρίσης τώρα πέφτει βαρύτερο στους ανέργους, γιατί οι ευκαιρίες επιμερισμού συνολικών διαθέσιμων ωρών απασχόλησης σε περισσότερους εργαζόμενους (work sharing) είναι ελάχιστες, λόγω ανυπαρξίας μερικής απασχόλησης.

Η υπερπροστασία του «επίσημου» τομέα εργασίας επιβαρύνει δυσανάλογα τις επιχειρήσεις που λειτουργούν στη νομιμότητα, πληρώνουν φόρους και εισφορές. Οι σοβαρές αυτές επιχειρήσεις (κατά τεκμήριο παραγωγικές και εξωστρεφείς) έχουν απέναντί τους τον αθέμιτο ανταγωνισμό των μονάδων που λειτουργούν στην παραοικονομία.

Οι συνολικές τάσεις των τελευταίων δεκαετιών αποτυπώνονται στους δείκτες εθνικής αποταμίευσης ή εξωτερικού χρέους, από τους χειρότερους στην Ευρώπη. Εκεί περιέχεται σωρευτικά μια σειρά μακροχρόνιων εξελίξεων: η πτώση των εξαγωγών και

η διόγκωση των εισαγωγών, η κατάρρευση ανταγωνιστικότητας (με ετήσιο πληθωρισμό πάντα μεγαλύτερο του ευρωπαϊκού, αποτέλεσμα στρεβλώσεων του ανταγωνισμού), το εκρηκτικό δημόσιο χρέος, η καταβολή συντάξεων χωρίς αντίστοιχες εισφορές, αλλά και η μείωση καθαρών εισροών από την Ε. Ε. μετά το τέλος της δεκαετίας του '90, καθώς η Ελλάδα συνέκλινε πια με τα μέσα εισοδηματικά επίπεδα της Ε. Ε.

Τα δεδομένα αποτυπώνουν τις στρεβλώσεις κι ένα εισοδηματικό επίπεδο (ως το 2009) που δεν αντιστοιχούσε σε παραγωγικές δυνατότητες. Είναι ανισορροπίες που δεν διορθώνονται χωρίς δραστηκή μεταστροφή πόρων από τον εσωστρεφή και προστατευμένο στον εξαγωγικό και εμπορεύσιμο τομέα της οικονομίας. Αυτό το έργο άλλοτε επιτελούσαν, με βαρύ κόστος στο βιοτικό επίπεδο και στη σταθερότητα, οι συνεχώς υποτιμήσεις, που όμως άφηναν τις δομικές στρεβλώσεις ανέγγιχτες. Τώρα, ελλείψει εθνικού νομίσιματος· η προσαρμογή πέφτει στην «εσωτερική υποτίμηση» και στις (χρονίως αναβαλλόμενες) διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις.

* Ο κ. Γ. Παγουλάτος διδάσκει στο Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών.